

מגורשת⁽²¹⁾.

מתקיף לה רב פפא, ואיתימא רב שימי בר אשי:

ודלמא [ושמא] נתינה בעל כרחו של המקבל, נחשבת נתינה.

ויש להוכיח זאת מדאיצטריך ליה להלל לתקוני תקנה מיוחדת, לגבי נתינה של ממון בעל כורחיה של לוקח, דהויא לה [שתהא נחשבת] נתינה,

וכי אצטריך ליה להלל לתקוני שתועיל נתינה בעל כרחו, היה זה משום שנותן את הכסף שלא בפניו, כגון זה שבא לפדות את ביתו והלוקח אינו בלישכה, ורק באופן זה הוצרכו לתקנת הלל שתועיל נתינה בעל כרחו להחשב נתינה.

מכלל הדברים אתה למד, דבעלמא [שבשאר דברים שבעולם], שלא נכללו בכלל תקנת הלל, נתינה בעל כורחיה לא הויא [אינה נחשבת] נתינה.

אבל כשנותן את הכסף בפניו — בין מדעתו

ואם כן, גט שהוא דבר איסור, אינו בכלל תקנת הלל⁽¹⁾, ונתינה בעל כורחה אינה נחשבת נתינה⁽²⁾.

אם הוא מתנה עם עצמו על מנת שיעשה כך וכך, אנו אומרים שכוונתו היתה באופן שלא יאנס, מה שאין כן כאן שהבעל עשה תנאי עם האשה שהיא תתן לו איצטלית, כיון שצריך את רצון הבעל לגרש, מה לו באונסה של האשה, ובכל מקרה הוא לא הסכים לגרשה אלא אם כן תקיים את התנאי בפועל, ואם כן אין הוכחה מכאן שאין טענת אונס משום שלא נתקיים התנאי.

21. הריטב"א [לעיל ל א וכתובות ג א] מקשה, למאן דאמר יש טענת אונס בגיטין, מדוע אם נותנת לו בעל כרחו אינה מגורשת, והרי מה שלא נתנה את הכסף מדעתו היה מחמת אונס, ויש טענת אונס בגיטין.

1. כך כתב רש"י, ומשמע מדבריו כי בשאר ממון תיקן הלל שיועיל נתינה בעל כרחו. אבל הרא"ש והרשב"א כתבו "היכא דתיקן תקיין", משמע שרק בבתי ערי חומה תיקן, ולא בשאר דיני ממון.

ותירץ שטענת אונס יש רק באופן שקיום התנאי נעשה מחמת אונס, כגון הרי זה גיטך אם לא אבוא עד ל' יום, ומחמת אונס לא בא, ואם כן מחמת אונס קיים את התנאי, באופן זה אומרים שהאונס מבטל את תורת קיום התנאי, אבל באופן שמחמת האונס התבטל התנאי ולא התקיים, האונס אינו מועיל להחשיב כאילו נתקיים התנאי.

2. הרשב"א מקשה, מדוע רבא אינו מוכיח מנתינת גט, כי נתינה בעל כרחו נחשבת נתינה, שכתוב "ונתן בידה" ומועילה נתינה בעל כרחו, וכן הקשה הרש"ש.

ומביאים הרא"ה והריטב"א ראייה מהמעשה בצידן, שאמר הרי זה גיטך על מנת שתתן איצטלית, ואבדה האיצטלית, שלפי חכמים אינה יכולה לתת מעות, ואף שהיה אונס מכל מקום הגט לא חל, משמע שאין טענת אונס כיון שהתנאי לא קיים.

ומתירץ הרשב"א, כי באופן שהמקבל בעל כרחו אינו נפסד, ודאי שמועילה נתינה בעל

הקהילות יעקב דוחה את ראיית הרא"ה, לפי הר"ן [ריש כתובות] שכתב, כי דווקא באדם העושה תנאי עם עצמו, מועילה טענת אונס, כי

בין בעל כרחו הויא [נחשב] נתינה מעיקר הדין.

ואם כן לגבי גט כשנותנת לו בפניו, מועלת הנתינה גם בעל כרחו⁽³⁾.

ואיכא דאמרי שהדברים נאמרו באופן הפוך, וכך נאמרו:

אמר רבא: מתקנתו של הלל יש להוכיח:

שהאומר לאשתו: הרי זה גיטך על מנת שתתני לי מאתיים זוז, ונתנה לו — בין מדעתו ובין בעל כרחו הויא [נחשבת] נתינה.

שהרי וכי איצטריך ליה להלל לתקוני תקנה מיוחדת — רק למעשה זה של נתינה שלא בפניו, כגון במוכר בית בבתי ערי חומה, שהקונה מתחבא ואינו יכול לפדותו בפניו.

אבל ואילו לנתינה בפניו לא הוצרך לתקן, שמועלת אפילו בעל כרחו.

משמע שלגבי נתינה בפניו — בין מדעתו

בין בעל כרחו הויא [נחשבת] נתינה מעיקר הדין.

ואם כן הוא הדין לגבי גט.

מתקיף לה רב פפא, ואיתימא רב שימי בר אשי:

ודלמא [ושמא] אפילו נתינה בפניו נמי — דווקא מדעתו אין [כן] מועלת, אבל בעל כרחו לא מועלת.

והטעם שתיקן הלל רק בנתינה שלא בפניו שיועיל בעל כרחו, משום שרק מאי דאיצטריך ליה [מה שהוצרך לו] תקין, והמקרה שעליו הוצרך לתקן, היה לגבי נתינה שלא בפניו.

ואין הכי נמי, גם לנתינה בעל כרחו בפניו, צריך לתקנה כדי שיועיל. ואם הקונה בית בבתי ערי חומה לא היה מתחבא, אלא היה אומר למוכר, שאינו מוכן לקבל את הדמים, גם אז היה צריך הלל לתקן שתועיל נתינה בעל כרחו של הלוקח.

וכתב המשובב נתיבות [נה], כי מוכח מהרשב"א, שמכירת בית בעיר חומה נחשב מכר גמור, ועל ידי הפדיון, המוכר מחייב את הלוקח למכור לו בחזרה.

3. התוספות בערכין [לב א] והרא"ש בסוגין מפרשים, כי רבא לא חש להשיב על קושית רב פפא, משום שרבא סובר כי אם היתה מועילה נתינה בפניו בעל כרחו, אם כן גם שלא בפניו היה מועיל, ואין סברא לחלק. ואף שאינו יכול לתת לתוך ידו כשאינו בפניו, מכל מקום יכול לזכות לו על ידי אחר בעל כרחו, כמו שמקנה לו עצמו בפניו בעל כרחו.

כרחו ונחשבת נתינה, ומשום כך בבעל חוב, הלוה יכול לפרוע את החוב בעל כרחו של המלוה, ורק בהרי זה גיטך על מנת שתתני מאתיים זוז, שהאשה מפקיעה ממנו את ממונו על ידי שנותנת לו בעל כרחו, שהבעל מפסיד את אשתו שהיא קנין כספו שנעשית מגורשת, בזה אומרים שלא מועילה נתינה בעל כרחו. וכן בבתי ערי חומה, הבית קנוי ללוקח במכר גמור, ועל ידי נתינת הכסף, המוכר מסלק את הלוקח מביתו, ואז לא מועילה נתינה בעל כרחו. ולכן אין ראייה מנתינת גט בעל כרחו של האשה, כיון שאין לאשה קנינים בבעל, ואין כאן נתינה המפקיעה את קנין כספו של השני.

ב. ולגבי המעשה שהיה בצידן המובא במשנתנו, שהלכה כחכמים החולקים על רבן שמעון בן גמליאל, שאינה יכולה לקיים את התנאי בנתינת דמי החפץ.

ג. וראייה אחרונה, [הובא בסנהדרין לא א], אם מביא אדם ראייה לבית דין אחרי שהודה כי אין לו ראיות — אין סומכים על ראייה זו, אף שלדעת רבן שמעון בן גמליאל סומכים עליה.

תנו רבנן:

האומר לאשתו: הרי זה גיטיך אולם והנייר ישאר שלי — אינה מגורשת, כיון שלא נתן לה דבר ממשי, וכתוב בתורה שצריך שיהיה "ונתן בידה"⁽⁵⁾.

ואם כן לגבי גט שהוא דבר איסור, לא קיימת על זה תקנתו של הלל, ואינו מועיל נתינה בעל כרחו⁽⁴⁾.

אמר רבה בר בר חנה אמר רבי יוחנן:

כל מקום ששנה רבן שמעון בן גמליאל במשנתנו — הלכה כמותו אפילו שהוא דעת יחיד.

חזין משלושה מקומות שאין הלכה כמותו, ואלו הן:

א. בדין ערב, [הובא בסוף פרק גט פשוט], אם התנה המלווה שיוכל לפרוע את חובו ממי שירצה — יוכל להפרע מנכסי הערב תחילה, למרות שיש נכסים ללווה, שלא דברי רבן שמעון בן גמליאל.

4. הרא"ש והר"ן הביאו את דברי בעל העיטור בשם רב האי גאון שהלכה כלישנא בתרא, שנתנה בעל כרחו שמה נתינה, וכתבו שכן נראה מהרמב"ם.

הרשב"א כתב שנשאר ספק האם נתינה בעל כרחו נחשבת נתינה או לא, לכן לענין גט שהוא דין איסור מחמירים שאינה מגורשת. ולענין ממון, כגון מכר מטלטלין על תנאי שיתן לו דבר מה, ונתן בעל כרחו, מספק לא מוציאים ממנו את המטלטלין שמסר ליד המקבל. בקונטרס הספיקות [ה ח] מקשה, מדוע אמר הרשב"א שמדובר במטלטלין שמסר ליד המקבל, דהיינו שהמקבל תפס ברשות, ולא אמר שאפילו אם המקבל תפס שלא ברשות, אי אפשר להוציא מן המוחזק. ותירץ, כי מכאן ראייה, שלא מועילה תפיסה כשהספק הוא משום שיש מחלוקת בפסק.

5. כך פירש רש"י, ולעיל [כ ב] פירש, כיון

ההנייר שלו לא נתן לה כלום, כי נמצאו אותיות פורחות באויר. והרמב"ם [גירושין ח יד] כתב הטעם, משום שאינו כריתות.

הקצוה"ח [סו כז, וקצא א] כתב [לפי רש"י], שגם בשטר קנין אם משייר את הנייר לא קנה, כיון שלא נתן שטר אלא אותיות פורחות באויר. אבל הקהילות יעקב [סימן יד] כתב, כי גם לפי רש"י אפשר לומר, שדווקא בגט שכתוב בו "ונתן", צריך נתינת גט ולא נתינת אותיות, אבל בשאר שטרות אין צריך לתת את גוף השטר. וכן אפשר לומר להיפך, שאפילו לפי הרמב"ם פסול בשאר שטרות, שצריך להקנות את השטר, ודווקא בגט שדי בנתינה, הוצרך הרמב"ם לטעם משום חסרון כריתות.

הגר"ש שקופ [גיטין סימן ה] מקשה מדוע כאן הדין שונה מכתב גט על איסורי הנאה שהגט כשר [כמבואר לעיל כ א]. ובשלמא לפי הרמב"ם ניחא, כי לגבי איסור הנאה, כיון שאינו מעכב את הגט לעצמו, נחשב כריתות. אבל לפי

ואם אמר לה: הרי זה גיטיך על מנת שתחזירי לי את הנייר — מגורשת.

הבינה הגמרא כי רק כשמחזירה את הנייר אז חל הגט, וכדעת רבנן החולקים על רבי וסוברים שכל האומר "על מנת" לאו כאומר "מעכשיו", וזה כמו שאמר: הרי זה גיטיך לכשתחזירי לי הנייר.

ואם כן קשה: מאי שנא רישא שאינה מגורשת משום שלא נתן לה דבר, ומאי שנא סיפא שמגורשת על אף שאין לה דבר בשעת הגירושין?

אמר רב חסדא: הא מני [ברייתא זו כדעת מי היא]?

כדעת רבן שמעון בן גמליאל היא, דאמר: בענין איצטליתו — שתתן לו את דמיה, ואינה צריכה לתת לו דווקא את האיצטלית עצמה, כדי לקיים את תנאו.

הכי נמי [כך גם כן] אפשר להסביר בברייתא, כי הטעם שבמתנה עמה על מנת שתחזירי לי את הנייר — מגורשת, כי אפשר דמפייסה ליה בדמי [שתפייס אותו בדמים], ואינה צריכה להשיב את הנייר, ואם כן בשעת הגירושין יש לה את הנייר לעצמה.

מתקוף לה אביי:

אימור מתי הוא דאמר רבן שמעון בן גמליאל שמועילה נתינת דמים במקום החפץ עצמו — דווקא היכא דליתיה בעיניה [באופן שהחפץ אינו בעין], כגון לגבי איצטלית.

אבל היכא דאיתיה בעיניה [באופן שהחפץ

ישנו בעין] כמו בברייתא לגבי גט, מני אמר שסובר רבן שמעון בן גמליאל שנתינת דמים תועיל?

אם כן אין הוכחה מהמשנה להעמיד את הברייתא [שמדובר בה שהחפץ שהתנה ישנו בעין] כדעת רבן שמעון בן גמליאל.

אלא אמר אביי: הא מני [ברייתא זו כדעת מי היא]? כדעת רבי מאיר היא.

דאמר בעינין [צריך] בכל תנאי, שיתנה תנאי כפול, וצריך לפרש בהתנאותו גם מה יהיה אם יתקיים התנאי וגם מה יהיה אם לא יתקיים התנאי, ולומדים זאת מתנאי בני גד ובני ראובן שבתורה] ואם לא התנה כך, התנאי אינו מחייב, והדבר שהתנה עליו, חל גם בלא קיום התנאי.

והכא בברייתא, בהתנה עמה על מנת שתחזירי הנייר, הא לא כפליה לתנאיה.

ולכן חל הגט, כיון שאינה צריכה לקיים את התנאי להשיב לו את הנייר.

מתקוף לה רבא: מדברין עולה כי טעמא שהגט חל בהתנה עמה על מנת שתחזירי הנייר, משום דלא כפליה לתנאיה.

הא אם כפליה לתנאיה — היה חל התנאי שצריכה להחזיר את הנייר, וכשהיתה מקיימת את התנאי לא הוי גיטא [לא היה חל הגט].

אי אפשר לומר כן, שהרי מכדי, כל תנאי, מהיכא גמרינן להו [מהיכן נלמד] כי אפשר להתנות על חלות שיחול רק בקיום התנאי?

רש"י קשה, כי גם בגט הכתוב על איסורי הנאה הוא לא נתן לאשה דבר. וכן מקשה המאירי

אחר כך פירש להם מה יהא המעשה כאשר יקוים התנאי — "ונתתם להם את ארץ הגלעד לאחזה" [שם].

אף כל תנאי צריך להתנות את התנאי קודם למעשה.

לאפוקי הכא [להוציא כאן] בתנאי שבברייתא דאמר את מעשה נתינת הגט ["הרי זה גיטיך"], **קודם לתנאי** ["על מנת שתחזירי לי הנייר"]⁽⁶⁾, ואין תוקף לתנאי גם אם היה אומר תנאי כפול.

אלא אמר רבא: הטעם שבברייתא בסיפא,

מתנאי בני גר ובני ראובן, שמשה התנה איתם, כי אם יעברו וילחמו עם שאר ישראל — יקבלו את עבר הירדן כנחלה, ואם לא ישלחו חלוצי צבא, לא יקבלו את עבר הירדן [במדבר לב].

וכיון שלומדים משם את דין התנאי, צריך שיהיה התנאי שמתנה בדיוק כמו שם.

מה התם [שם] בתנאי בני גר ובני ראובן, נאמר להם **התנאי** על המעשה **קודם למעשה**.

קודם אמר להם משה את התנאי — "אם יעברו בני גר ובני ראובן וגו'" [שם כט], ורק

[לעיל כ ב].

ומתרץ הגרש"ש כי רק מכירה והפקר לא שייך לכתוב על איסור הנאה, משום שאי אפשר להקנות איסור הנאה, אבל מצד הקונה אין חסרון, שיכול לזכות אף באיסור הנאה. [וחולק על הקצוה"ח [ר ה] הסובר כי אין בכלל זכיה באיסור הנאה].

המאירי מתרץ, שאינו דומה לאיסור הנאה, כי באיסור הנאה הגט נמצא אצלה, מה שאין כן בזו שצריכה להחזיר את הנייר, אין כאן נתינת גט אלא אותיות פורחות באויר.

6. רש"י מפרש שצריך לפרש את התנאי קודם אמירת המעשה. וכן לומד הראב"ד [בהשגות לרמב"ם אישות ו ד]. אבל הרמב"ם לגבי קידושין מפרש, כי מעשה קודם לתנאי הכוונה שבתחילה עשה מעשה קידושין ואחר כך בתוך כדי דיבור אמר את התנאי, כלומר הקדים את עצם המעשה לאמירת התנאי, אבל אם מקדים את אמירת התנאי לעשית מעשה הקידושין אין הבדל אם באמירה מקדים לפרש את המעשה קודם התנאי.

המאירי בבבא מציעא והטור [אהע"ז לח]

מקשים על הרמב"ם, כי באופן שמקדים את עצם המעשה לאמירת התנאי פשוט שהתנאי אינו חל, שהרי בקידושין לא מועילה חזרה תוך כדי דיבור [כמבואר בבבא בתרא קכט ב].

ומתרץ הבית יוסף, שדווקא אם עשה הפסק קצת לא מועילה חזרה תוך כדי דיבור, אבל כאן עשה את מעשה הקידושין והתנאי בהמשך אחד בלי שום הפסק, ולכן יש צד שהתנאי מועיל. והב"ח מתרץ, שרק בנמלך וחוזר בו לא מועילה חזרה בקידושין בתוך כדי דיבור, אבל כאן שלכתחילה חשב להוסיף תנאי מיד לאחר הקידושין, אם לא היה בטל מחמת שאינו לפי משפטי התנאים, היה צריך לחול.

באבני מילואים [סימן לח ב] מקשה לפי הרמב"ם מדוע משה רבינו הקדים את אמירת התנאי קודם אמירת המעשה, הרי לפי שיטתו אין בזה נפקא מינא. ותירץ הגר"ח [אישות ו] שכיון שמשה רבינו דיבר על פי הדיבור, אם כן באמירתו "ונתתם לבני גר ובני ראובן" יש מעשה, שעל ידי הדיבור נגמרת זכותם בעבר הירדן. וכן לשון רש"י והמאירי [קידושין סא א], שמשה רבינו נתן לבני גר ובני ראובן את עבר הירדן לנחלה. אבל הפני יהושע [שם ד"ה

וכיון שלומדים משם, צריך שיהיה התנאי שמתנה בדיוק כמו שם.

מה התם [שם] **התנאי** היה **בדבר אחר** — שיעברו את הירדן וילחמו בארץ ישראל, **והמעשה** היה **בדבר אחר** — שיקבלו את נחלת ארץ הגלעד שבעבר הירדן מזרחה. **אף כל** התנאים צריכים להיות באופן זה.

לאפוקי הכא [להוציא כאן] בכרייתא **דתנאי** עה-ב **ומעשה** הם **בדבר אחר**, בגט עצמו, שהתנאי הוא להחזיר את הגט והמעשה הוא שיהיה גט, ואין תוקף לתנאי גם אם היה אומר את התנאי קודם למעשה.

אלא אמר רב אדא בר אבהה: הטעם שבכרייתא בסיפא, הגירושין חלים על אף שהתנה עמה שתחזיר הנייר, **משום דתנאי ומעשה** הם **בדבר אחר**⁽⁶⁾, ואין תוקף לתנאי,

הגירושין חלים על אף שהתנה עמה שתחזיר את הנייר, **משום דמעשה קודם לתנאי**, ואין תוקף לתנאי, ואינה צריכה להשיב הנייר⁽⁷⁾.

מתקיף לה רב אדא בר אבהה: מדבריך עולה כי **טעמא** שהגט חל בהתנה עמה על מנת שתחזיר הנייר, משום דנאמר **המעשה קודם לתנאי**.

הא אם היה אומר את **התנאי קודם** לאמירת **המעשה**, היה חל התנאי שצריכה להחזיר את הנייר, וכשהיתה מקיימת את התנאי **לא הוי גיטא** [לא היה חל הגט].

אי אפשר לומר כן, שהרי **מכדי, כל תנאי, מהיכא גמרינן** להו [מהיכן נלמד] שאפשר להתנות?

מתנאי בני גר ובני ראובן.

הכרייתא לחדש שיש הבדל בין והנייר שלי לבין על מנת שתחזירי הנייר, אבל מה שנקטו בכרייתא מעשה קודם לתנאי, זה נכתב בדווקא. לפי דברי תוספות הרא"ש [בעמוד ב] והתוס' לעיל [כ ב ד"ה על] שכתבו כי רבא חולק וסובר שאין פסול של תנאי ומעשה בדבר אחד, מתורץ הקושיא, שאין להקשות על רבא שיש חסרון של תנאי ומעשה בדבר אחד, כי רבא סובר שאין פסול משום תנאי ומעשה בדבר אחד.

8. התוספות מפרש כי הפסול מחמת שהתנאי סותר את המעשה, וכן מפרשים הר"ן והרשב"א. הבית שמואל [לח ז] מוכיח ששיטת הרא"ש [בב"ב פרק ח סימן מח] כי אף אם אינו סותר, לא מועיל תנאי ומעשה בדבר אחד. וכן מוכיח מהרא"ש אצלנו שכתב כי גם בתנאי של על מנת שהמעשה חל מעכשיו, צריך להזהר שלא יהיה תנאי ומעשה בדבר אחד. אבל הקרבן נתנאל

משנה] כתב שמשה ציוה ליהושע שיתן, וכן כתב האבני מילואים בשם השאלות שיהושע לא היה השליח של משה אלא הוא ואלעזר היו אלו שחילקו את הארץ.

הלחם משנה [אישות ו ד] מקשה לפי הרמב"ם, היכן ראה רבא שמדובר כאן שנתן את הגט לפני שאמר את התנאי, שמקשה "תיפוק ליה דהוי מעשה קודם לתנאי".

7. לכאורה קשה מה תירץ רבא, הרי גם על רבא עצמו קשה כעין מה שהקשה על אביי, טעמא דמעשה קודם לתנאי, הא תנאי קודם למעשה לא הוי גיטא, מכדי כל תנאי מהיכא גמרינן וכו' מה התם תנאי בדבר אחד ומעשה בדבר אחד וכו', וכמו שמקשה רב אדא בר אבהה על רבא.

ומבאר הריטב"א, שרבא סובר כי בכרייתא מדובר באמת שהתנה תנאי כפול, ורק נקטה לישנא קייטא ולא דקדקה לפרש זאת, כי כוונת